

לוא רוס

איש כי ידר נדר לדי (ל-ג)
הוא הוא דכתיב, כי לא ידע האדם את עתו (מדרש)

מה ענין פסוק זה לכאן?

1 ברם, מצינו בגמרא שבשעה שאדם נודר קרבן אל יאמר "לדי קרבן", כי אם "קרבן לדי", משום שמא יבטא את השם ולא יסיים את המלה "קרבן" ויהא מוציא שם שמים לבטלה (נדרים י'). ומבארים המפרשים, כי החשש הוא פן ימות פתאום בטרם יתא סיפק בידו לומר "קרבן".

6 זוהי איפוא הכוונה שבמדרש, שלפיכך אמר הכתוב "נדר לדי" ולא "לדי נדר", משום "לא ידע האדם את עתו" -- ויש מקום איפוא לחשוש פן ימות באמצע ויהא מוציא שם שמים לבטלה, על-כן עליו לומר תחילה "נדר" ואחר-כך "לדי"... (נחלק קדומים וקדושת-לוד)

1) לדי נדי
ל שרה

"נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך" (ל"א ב)

כל הכופר בטובתו של חבירו סופו שיכפור בטובתו של מקום, ונבילה טובה הימנו!

2) לדי נדי
ל שרה

1 אף על פי ששמע משה שמיתתו תלויה במעשה נקמת מדין, עם כל זה עשה זאת בשמחה ולא איחר, שנאמר "וידבר משה אל העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין", רש"י בפרשתן].

הקב"ה אמר למשה "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים" אתה בעצמך, ואם כן היאך הוא משלח את פנחס בן אלעזר ואת האחרים לנקום את נקמת מדין? אלא מפני שנתגדל בארץ מדין, אמר משה אינו בדין שאני מצר למי שעשה בי טובה! המשל אומר "בור ששתית ממנו אל תזרוק בו אבן", [מדרש רבה בפרשתן אות כ"ב].

בפרשתינו פוגשים אנו שוב את זהירותו המופלגת של משה רבינו ע"ה במידת הכרת הטוב, דבר שחזר על עצמו אצל משה רבינו. כמה וכמה פעמים, בכמה הזדמנויות פו!

בעת שביקש הקב"ה ממושה שילך להתרות ולהוכיח את פרעה, נענה משה והתחנן לפני הקב"ה (שמות ו' י"ב) "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים" ויש להשתומם מה ראה משה לדחות את ציווי הבורא יתברך בשולחו לפני פרעה למען הצלת ישראל מסבלות מצרים, ועוד היאך תולה משה רבינו את החיסרון בשליחותו במה שהוא ערל שפתים, ומה טענה היא זו לפני השי"ת הכל יכול, וכפי שאמר הקב"ה למשה (ד' י"א): "מי שם פה לאדם או מי ישום אילם או חרש או פיקח או עיוור הלא אנוכי ה'". ודבר פשוט שהקב"ה הוא מנהיג העולם כולו, והדיבור והרושם כולו מעשה אחידת עינים בעלמא, והכל נחתך על פי רצון השי"ת, וגם מפני זה הזכר ממישה הדיבור הצח כדי שידעו הדורות כולם שנתקבלו דבריו רק מפני היותו שליח ה'. (הר"ן בפרשתנו דרוש ג')

אך לאור האמירה נראה שמישה רבינו התכוון להטות כפיכח להקב"ה, "ואני ערל שפתים" עניינה ערל שפתים כפיתו של פרעה, ויד אית ידותם עגלה בביתו, ויהא יקר מעת לחדותו ולהכבוד עליו, ולהפציע בו בדבר שהוא לא מוכרח, הלא ידבר בזה גרסנו משה כלפינו, על יד העיניו הקב"ה, שאם אהרן יעמיק ארץ, ויהא

3 ע"ג

1 וכן מצינו עוד שהורה הקב"ה למשה "אמור אל אהרן קח מטך ונטה על מימי מצרים" (שמות י"ט) ואמרו לבותינו במדרש (ארא פרק י'), וכן פירש רש"י (פ"ו פסוק י"א, ופ"ה פסוק י"ב) שלפי שהגן היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקח על ידו לא בדם ולא בצפרדעים, ולקח על ידי אהרן!.

6 ומצינו גם שלא הכה משה בעפר מצרים כמאמר הכתוב "אמור אל אהרן נטה את מטך והך את עפר הארץ" וכתב רש"י "לא היה עפר כדאי ללקות על ידי משה לפי שהגן עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול"!

11 וידוע פירוש בעל המכתב מאלהן הגר"א דסלר וצ"ל שאף על פי שהעפר והיאור אינן מרגישים כלום, מכל מקום פעולה זו משפיעה על טבעו של העושהו, ויסוד זה כבר מבואר ברמב"ן (פרשת כי תצא) שגזר הקב"ה על קן ציפור ועל אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, כדי ללמד אותנו מידת הרחמנות, ושלא נתאכזר.

21 במדרש אגדה ובראשונים (וי"ט) מבארים מוסר השכל נפלא במידת הכרת הטוב שיש ללמוד מיוסף הצדיק שנתן הנחה לכהנים אף שהיו כומרים לעבודה זרה, כמאמר הכתוב (בראשית מ"ז כ"ב) "דק אדמת הכהנים לא קנה כי חק לכהנים מאת פרעה", והיו משוכ שכאשר הוציאה אשת פוטיפר שם רע על יוסף, הביאו את יוסף למושפט לפני הכהנים, ואחרי שהשמיעו אשת פוטיפר ויוסף הצדיק את טענותיהם, אמרו הכהנים השופטים שיביאו את הבגד שלבש יוסף בשעת מעשה, ואם יהיה הבגד קרוע מלפניו סימן שיוסף היה להוט למלאות תאוותו, ומשפטו יהיה במיתה, אבל אם יהיה קרוע מאחוריו סימן הוא שיוסף ברח ממנה מרוב צדקותו ואשת פוטיפר קרעה את בגדו, ועל ידי זה יחוננו אותו מהמוות, וכשבדקוהו מצאוהו קרוע מאחוריו והניחוחו בחיים, ומכיון שזיכרוהו הכהנים במשפט על כן נתן להם הנחה ולא קנה את אדמתם ואכלו את חוקם. וכן מבואר בתבגום העונות בן עזריאל שיוסף הסכים ליתן בר לכהנים חנם בגלל שהראו לו זכות כאשר רצה אדונו פוטיפר להורגו, (ועיי' עוד בס' אמרי נעים מה שהביא מבעלי התוס', והובא גם בס' אוצר פלאות התורה).

24 ומצינו הנהגה מופלאה ששורשה נובעת גם מתוך מידת הכרת הטוב, שכתבו בספרים הקדושים שנהגו להניח בערב שבת שירה מזונו לציפורים, לפי שדתן ואבירם פיזרו מן המן שבידיהם על פני המדבר בליל שבת כדי להכחיש את דברי משה רבינו שאמר שבשבת לא ירד מן, כמאמר הכתוב "שבת לא יהיה בו" (שמות מ"ט), ובאו הציפורים ואכלוהו, ומלבד הטעמים הרבים שנאמרו להנהיגה זו, רואים כאן שורש למידת הכרת הטוב, [הפוסקים דנו אם מותר בשבת עצמה להניח ל'פניהם, והמשנ"ב (כ"י ש"פ ס"ג ל"א) מצטרף להמג"א לאסור לפי שאין מזוונתם עלינו, אך רבינו הגדול בספרו הו"ן עובדיה (שבת ח"ד ע"ג ע"א) העלה שהנהגים כן יש להם על מה שיסמיכון].

36 ומקרא מפורש צוה ואמר (שמות כ"ב) "ובשר בעדה מריפה לא תאכלו ללבב תשליכין אותה" ודרשו רבותנו במכילתא (פרשת משפטים כ"ג) להלמד שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה, שנאמר (שמות י"א ז') "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לטינו", אמר הקב"ה הן לו שכר, והלא דברים קל וחימר ומה אם היה כך, אדם לא כל יען שאינו מספיק שוכר, יאח אוי נענה יאמר אם לכלבים אני מחוייבים לחסר מיסדי על שאבותי אבותיהם הא עושה עלינו בעאתנו מיעושים, על אור כפי כפינו, ומה שיש לנו יען שיש לנו, אהו אהו עושה עושינו, ומה שיש לנו

1 **לאור** דברי המכילתא ביאר בספר בשם מרדכי (ויקרא עמי קע"ג) מה שדרשו חז"ל (ויקרא רבה א ט"ו), שכל ת"ח שאין בו דעת, נבילה טובה הימנו, וקשה למה נקט המדרש דווקא דוגמא זו של נבילה? ופירש שכוונת המדרש שת"ח שאין בו דעת, היינו שאינו מתנהג בדעת להכיר טובה לזולתו, נבילה טובה הימנו, לפי שמהנבילה לומדים שצריך להכיר טובה כאמור, ואילו מאותו ת"ח לא נוכל ללמוד זאת! 6

9
ע

ואיתא במדרש (תנחומא שמות פ"ה) "ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף" ללמדך שכל הכופר בטובתו של חברו סופו שיכפור בטובתו של הקב"ה, שהרי כתיב "אשר לא ידע את יוסף", ובסוף אמר פרעה "לא ידעתי את ה'" (שמות ה. ב), משל למה הדבר דומה? לאדם שרגם דמות איקונין של דוכס, כלומר תמונה של דוכס, אמר המלך התינו את ראשו, למחר עושה בי כן!

מכל זה נלמד עד כמה חובה גדולה נוטלת עלינו להשריש מידה זו של הכרת הטוב בטבענו, וכבר ידעת שחז"ל עוררו על זה במדרש (אסתר א ט"ו) ונשאו קל והומר מאחשורוש שהיתה בו הנהגה טובה זו, שכל מי שהיה עושה לו טובה היה כותבה, כדדרש רבי פנחס (שם) ממה שנאמר "וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי". ומי רואה את אחשורוש מכיר טובה ואינו מכיר טובה לאשר גמלהו טוב... 16

ולצערינו ובעוה"ר יש כאלו שטבעם מגונה, שרגילים להשיב רעה לכל אשר יטיב עימם. בין איש בין אישה בין קטן בין גדול. ודבר זה נובע ממה שקשה להם מאד העובדה שנוקקים לאחרים באיזה דבר שיהיה, ועל ידי הרעה שמישיבים רוצים להשיב הטובה שעשו להם, או מפני קנאה שאחרים יש בידם להיטיב עם אחרים והם אין בידם להיטיב, או מפני כל סיבה אחרת. אוי להם ואבוי לנפשם, 21

אולי 5

1 האחזק הוא של כלום ישתל ים במאמר זה תשובה לזה של לקחו האחזק בדרך טעם לומר כלל לט הוא חלל ה' הוא שכתב יושביה לפניהם ואין זה חלל רבסי שמנים וממכסי גבוכה חלו בלום לשאלו, גם טעמה צי שאחיהם יכנסו בסכנת מלחמת וצי סהרוב במאמר זה אשר הכה ה' פי בשלמה אם ירוסח האחזק היתה בדרך טעם היתה טעמה זו טעמה חבל כיון שהי האחזק המכה את יושבי האחזק לפניהם מה מקום לחשב סכנת מלחמת, חב לך האחזק האחזק הכה ה' לפניהם, וזה סימן לכל האחזק דחייב בפרשת דברים (ג' כ"ה) וזה יורשע ליימי צנת הדין לחמה טינין הדין את כל אשר עשה ה' אליהם לפני מלכי האמורי כן יעשה ה' לכל הממלכות אשר הדין עיני שמה צו). משה חין מקום לטעמה פירז המלחמה, ויחזונו גם כן צור להסיר מוחם הנופל בשלמה שחמרו של עמי כן חלה לפזר מלחמה האחזק.

1 ג. עמדות וגו' האחזק וגו' ללמד ה' למה הוציט למרע כל הטיחה ולא הספיק במאמר הכללי שאמר האחזק אשר הכה וגו' שם כלום כל האלה הכה, או היה להם למר בדרך שאזכיר הכתיב בסמוך צי כלום דחייב את אחזק יצור ואת אחזק גלגל, צי חמרו האחזק חשב וגו' וכו' כיון לפניהם חלצה אחריהם שמה כמו כן שהוציט לסמן חלו, ואם לומר שכי הכה אותם ה' לא ידע צור, חין הכוונה היא מ"ה כי האשים האלה הסכימו לדבר בסדר של ימים מקום להקשות לשלמה מה שיש להקשות בענין ה' כיון שהאחזק חלו היה על כליות ישראל מה כחה לשאלו דבר על אחריהם, צי חין ושלם על דעתם שיטעו צעה בחזק אשר ככה נכבשה ושלם השפטים יגובו בשנת המלחמה העליונה הנוקמת להם, וכל אחד משאלו יאמר כדברים אדנה גם חלו ולא חנום עלמי בסכנת סעמים, וכל זה למה טינין לטעמה הרעין מחסה וישראל לצד מה שיש להתרעם עליהם שמהרים לשנה חין לאחזק הקדושה והנבחרה וכו', אשר על כן נתחבטו צי גד וצני לחיבן במאמר לחיבן ונתנו חשיבה עי' דברים המצויים המרעיים שאלהם צנת שחמרו טעמה עיני האחזק חשבי הכה ה' עיני, כנה טעמה ה'

הרגילים להחמיא לאנשים מתוך עין טובה - יזכו לאריכות ימים

עוג מלך הבשן (ל"ב ל"ג)

יש אנשים שאינם חוסכים מחבריהם דברי שבח ומחמאות, וכאשר הם רואים בהם, או בילדיהם ובבני משפחתם, מעשי מופת, הם מפארים ומהללים אותם ומחמיאים להם בכל מילי דשבח.

לבד מהמעלה העצומה שיש בכך, והיבין אדם לחבירו שהם מקיימים, והאחדות והאהבה שהם משימים בכלל ישראל, צריך לדעת שזו גם סגולה לאריכות ימים. כן מי שמחמיא לחבירו, יידע שעין רואה ואוזן שומעת, ובשמים יאריכו בשל כך את ימיו ושנותיו.

מקור לכך מצאנו בתרגום וברש"י (דברים ג' ב'). הירושלמי מסביר שם את הסיבה מדוע זכה עוג מלך הבשן באריכות ימים גדולה שכזו, שחי מתקופתו של נוח ועד משה רבינו.

וכך נאמר שם: יכיון דחמא משה ית עוג רשיעא, זע ומרתת מן קדמוי, ואמר הלא דין הוא דהוה מתחסד לאברהם ושרה ואמר להון אתון דמיין לאילנין שתילין, על מבוועין דמיין, בגין כן אמתין ליה קודשא בריך הוא אחיא יתיה שנין סגיאיין. (כיון שראה משה את עוג הרשע, הזדעזע ופחד ממנו, ואמר הלא זה הוא שהיה מתחסד בפני אברהם ושרה ואמך להם אתם דומים לאילנות שתולים על מעיינות מים. לכן המתין לו הקב"ה והחיה אותו שנים רבות).

דבר נפלא ראינו כאן, שבזכות המחמאות שהיה עוג אומר לאברהם ושרה, זכה לאריכות ימים.

אלא שיש לשאול, אם כן מדוע נהרג לבסוף דוקא בידי בניהם של אברהם ושרה?

התשובה לכך היא, שכהמשך למחמאות שאמר עוג לאברהם ושרה, הוסיף ואמר להם 'ברם פירות לית הינון עבדין'. (אמנם הם לא עושים פירות, דהיינו, לא מולידים ילדים).

לזרות מלח על הפצעים

עוג היה יודע להחמיא, אבל יחד עם זאת ידע גם לזרות מלח על הפצעים, פצעי העקרות. והקב"ה שילם לו על הכל מידה כנגד מידה; על המחמאות שאמר שהם כעץ שתול על פלגי מים, זכה לאריכות ימים, ועל מה שאמר להם שאין עושים פירות, נענש שפירותיהם הרגו אותו.

אם נדע שמחמאות הן לא רק ינהגה יפה עם הבריות, אלא גורמות לאריכות ימים ושנים, יהיה לנו הרבה יותר קל להוציא את המחמאות מן הפה.

מה יקרה אם ניגש לאב שבנו מתמיד בלימודו. ונחמיא לו על כך, ונאמר לו 'אה, איזה בן יש לך! אשרי יולדתי! ומה יקרה אם ניגש לאדם שמצליח בעסקיו ונאמר לו 'אנחנו מאוד שמחים בהצלחותיך, ומברכים אותך שתזכה הלאה רק בהצלחותיך, וכו'.

האם המחמאות הללו יגרמו לנו להיות שווים פחות?! אדרבה; ממש ההיפך הוא תבוננו. אדם היודע להחמיא, מה שקרוי כיום 'לפרגן', הוא האדם המכובד, הוא האישיות שכולם אוהבים, הוא הטיפוס שכולם אוהבים להשיב לו כגמולו, ולהחמיא גם לו על הצלחותיו-שלו.

ובסופו של דבר הוא גם יאריך ימים. כל זאת אם המחמאות נאמרו מתוך עין טובה, ולא בשל רצון להחניף. שכן ברור שהמושג 'מחמאה' אינו מכוון אל מי שעושה זאת לא בלב טהור, ולא משום שהוא מרגיש צורך לעשות חסד עם רעהו, אלא אך ורק מתוך רצון להחניף אליו ולמשוך את לבבו.

טהרת המעשים

יתן להם משה... ולחצי שבט מנשה בן יוסף" (כב, לו)

במדרש (ד"ר פי"ט, יט) כתוב הטעם שנחלק שבט מנשה הציו בארץ ישראל ותתן מעבר לירדן, כי מנשה גרם לשבטיהם לקרוע - לפיכך נקרע נחלתו, חציה בארץ הירדן, וחציה בארץ כנען (מנשה היה התורף על בית ישראל ויהי ארץ החיתים

6
אין
שם

6

11

16

21

26

31

36

הוא
הוא

דבר זה מוסר השכל גדול, הלא מנשה הלך בתמימות למלא מצוות אביו ורבו, ולא מעצמו יזם את המעשה אלא היה רק שליח, אך בכל זאת כיוון שגרם צער לשבטייה והביא לקריעת שמלותם, נענש שגם נחלתו נקרעה, מידה כנגד מידה.

מכאן נראה כמה תקיפה יד ה' על האדם, שאם הוא גרם צער למישהו, ואפילו ע"י מצוה גדולה כמו כיבוד אביו ורבו, ואפילו אם הכוונה לא היתה לצער – הרי מודדים לו כמדתו וכמעשהו. ומכל שכן שאם האדם מצער את חברו, אף על ידי עשיית מצוה, וכל שכן שלא במקום מצוה, ובוודאי אם אינו הגורם בלבד אלא שהוא הראש והראשון שהביא לצער, – עד כמה יגיע עונשו, ולמעלה מזה, אם גורם צער לעבדי השי"ת ליראי ה' וחושבי שמו.

(8) מע

שכר המצוות

(9) מע

"אלה מסעי בני ישראל" (לג, א)

אמרו חז"ל (מד"ר ותנחומא) למה זכו מסעות אלו להכתב בתורה? אלא מפני שקבלו את ישראל במדבר והיו אורחיהם. ועתיד הקב"ה לתת שכר טוב למדבר, שעכשיו הוא יבש וחסר כל, אבל לעתיד לבוא יהפוך המדבר לישוב ויהיו בו מים רבים ועצים רבים. ומכאן ילמד האדם קל וחומר, מה מדבר שאין בו דעת יפרע לו הקב"ה שכרו על שאירח את ישראל, כל המארח ת"ח בתוך ביתו ונותן לו מזון ומהנהו מנכסיו על אחת כמה וכמה שיקבל שכר כפול ומכופל מאת הקב"ה.

מוסר עצום ונורא למדים מכאן, הלא המדבר שקבל את ישראל לאורחים לא עשה זאת במחשבה תחילה, ולא היה לו אפשרות להתנגד לזה, בכל זאת, כיון שסוף סוף בא על ידו לעם ישראל טובה אין הקב"ה מקפח שכרם ופרסם שמותם בתורה להוקיר להם טובה. קל וחומר כשאדם היטיב לזולת בכוונה תחילה וברצון טוב שכרו כפול ומכופל לאין ערוך...

כדי ללמוד לאיזה זכות אפשר להגיע ע"י מעשה חסד אחד, הבה ונתבונן בדברים דלהלן:

אמרו חז"ל (מגילה יד): שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרחב הזונה ואלו הן: נריה ברוך ושריה מחסיה ירמיה חלקיה חנמאל ושלוש, רבי יהודה אומר אף חולדה הנביאה מבני בניה של רחב הזונה היתה. עוד אמרו שם: נתגיירה רחב ונשאה יהושע בן נון.

כתב הסבא מקלם זצ"ל ("חכמה ומוסר" מאמר ז) כשרואים דבר זה עומדים משתוממים, היאומן כי יסופר, למה זכתה רחב שהיתה גויה זזונה ארבעים שנה! זכתה להיות אשת גדול הדור ממלא מקומו של משה רבינו, אשר העמיד חמה במקומה, והכניס את ישראל לארץ הנבחרת, וכבש ל"א מלכים, וכו' וכו', ולא די זאת אלא שזכתה להעמיד שמונה נביאים בישראל ואת חולדה הנביאה, על מה ולמה זכתה לכל הגדולה הזאת, ואיך זכתה לזכויות נשגבות אלו!

זכות אחת עשתה וממנה זכתה לכל הגדולה הזאת! עשתה חסד עם ב' אנשים והחביאתם אצלה בעליה שלא יתפסם מלך יריחו, ובזה עשתה זכות לכלל ישראל שהיו הם שלוחם, לכן זכתה וקבלה שכר עצום זה.

נורא למתבונן! מעשה חסד אחד, שכר כה עצום!

ונבה הלך וילכד את קנת ואת בנתיה ויקרא לה נבה בשמו (לב, מב).
 ,,לה אינו מפיק הא לפי שלא נתקיים לה שם זה לפיכך הוא רפה שמשמעות מדרשו
 כמו לא" (רש"י). הכמיהה והכסיפה של אנשים להציב לעצמם שם עולם, שם אשר
 ישאיר לנצח את אישיותם אף כאשר לא יהיו יותר בעולם החיים, משמשות בזמננו
 מקור לא אכזב להכנסה כספית רבה למפעלי צבור. אנשים מוכנים לתרום להם תרומות
 גדולות בעין מאד יפה תמורת הנצחת שמם בקרבם לעולם, אם בקריאת שמם על אחד
 מן המפעלים גופא, או על הבנין, כולו או מקצתו, אנשים הללו תמימים הם, ומאמינים
 כי במקח וממכר זה, היינו מקח של שם עולם שהתורמים לוקחים לעצמם, וממכר של
 השם עולם שהמפעלים מוכרים תמורת תרומתם, הם קונים לעצמם באמת שם עולם
 אולם המציאות היא, שאף אם המפעלים ישאו עליהם כל זמן שהם יתקיימו את שמות בעלי
 המקח, הנה בסגות הזמנים ובמרוצת השנים, "שמות" הללו מתהווים שמות שגרתיים
 בלבד, בלי שעצם הדיוקנאות והתרומות תשתקפנה בהם, כל ,,שם עולם" מתהווה בהדרגה
 לשם מרוקן מתכנו.

הנביא ישעיה (נו) אומר, ונתתי להם בביתי ובהומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות
 שם עולם אתן לו אשר לא יכרת". ויש להמליץ כי המובן הוא, שיד ושם המוצבים
 בביתי — ,בית גדול, מקום שמגדליו בו תורה, תפלה" (מגילה כז) ובהומתי — ,אני
 חומה זו תורה" (פסחים פז), התומות המבצרות את כל היקר והקדוש בישראל, הנם
 טובים מבנים ומבנות — בעלמא, המגודלים בהם על כרכי התורה והיראה. ,וראה
 בנים לבניך" (תהלים קכה), היינו על האדם לראות בנים אחרים נוספים על בניו הוא,
 ,,שם עולם אתן לו אשר לא יכרת". בעלי המקח עושים לעצמם נפשות, תרתי משמע,
 נפשות מצבות ונפשות ממש, כמוש"נ (ב"ר פב, יב), ,אין עושין נפשות — מצבות —
 לצדיקים דבריהם הם זכרוניהם". וכמוש"נ (בראשית יב), ,ואת הנפש אשר עשו בחרן".
 הם מקימים לעצמם נפשות — מצבות — לא בשיש, אלא בנפשות ממש, בבנים ובנות,
 אשר ע"י הבתים והתומות של ה', ימשיכו לחשל את שרשרת היהדות לנצח בהתורה
 הנצחית.

במדרש תדבאר"ר (יה) מובא: ,אמר דוד לפני הקב"ה ,רבש"ע, בשלמא העשיר
 יקרא שמו לפניך על שם עשרו, כסף וזהב, אבל העני במה יקרא שמו לפניך?
 אלא יקרא שמו על שם בנו, אם עומד בנו בבית הכנסת וקורא בתורה ואומרים
 הבריות בן מי הוא? ואומר בן איש פלוני הוא ונמצאו הרבים מברכים שמו הגדול
 על ידו".

נבח לא השיג את מבוקשו להקים לו שם עולם בקריאת קנת ובנותיה בשמו, כי אף
 אם קנת התמידה להקרא בשם נבח, הנה אישיותו של נבח, דמותו הממשית ופעליו עלי
 אדמות נשתקעו ונשכחו כליל. רק במפעלים המוקדשים לתורה הנצחית נוכל להקים לנו
 שם עולם נצחי.

(10)
 אמת
 1/13

רש"י עומד על זה שזכרו כל המסעות, ורבי תנחומא
 דרש בזה דרשה אחרת, ,,משל למלך שהיה לו בנו חולה, והוליכו
 למקום רחוק לרפאותו. כיוון שהיו חוזרין, התחיל אכיו מונה
 כל המסעות. אמר לו כאן ישנו, כאן הוקרנו, כאן הששת
 בראשך וכו'".

אולם על אף הביאור של התנחומא, כל הענין תמוה בעינינו.
 התורה כידוע מצומצמת במספר תיבותיה ואותיותיה, ואם איוו
 אות נראית להכמים כאילו היא מיותרת, הם דורשים עליה
 חילי תילים של הלכות שלימות, וכאן דומה שהתורה נעשית
 פורנית, ומקדישה פרקים ארוכים לפירוט המסעות. הכי כל מסע
 ומסע חשוב הוא כל כך להיותו נזכר תמיד לדורות?

והנה איני בא לקבוע מסמרות ולהחליט בוודאות על תכלית
 הדבר, מי לנו גדול מהרמב"ן? גם הוא מודה על אי-ידיעתו:
 ,,והנה מכתב המסעות מצוות ה' היא, מן המעשים הנזכרים או
 מיוצגתם, ענין לא נתגלה לנו סודו, כי על פי ה' דבק עם ,ויכתוב
 מישה וכו'". ואנן מיה נענה אבתריהו? אולם אהאמינן לנגוץ בקצה
 הענין והתורה הענין מתוך זה, ואולי אצליה לביתן לדעת
 ודלוים ממנו.

(11)
 שקול
 ח"ס

כידוע העיקר הדול הוא עכאשר צרה נאנה על ישראל

ובצורתם, ולא עוד אלא אפילו כשהצדקה עוברת והמצב משתנה הוא עוד זוכר את סבלם הקודם ומצטער עליו, ולפיכך נקבע בתורה פרשה מיוחדת, על תיאור מפורט של מסעי בני ישראל האחרונים במדבר. הם הגיעו אז לגבול ארץ ישראל, וצריכים היו להתחיל חיים חדשים מסודרים בארץ, וחיים של תורה ודאית ה'. לפיכך חשוב היה לעם ישראל -- הבן, לזכור תמיד בבית יסורים ומפח נפש גרם לשי"ת -- האב כחטאיו במדבר, ומאידך לשאוב נחתים ועידוד מהידיעה שה' אלהיו הוא עמו במדבר. יקראני ואענתו עמו אנכי בצרה". הוא מזכה לקריאתו בני שיחלצו מצרה, ואין גם מן התנאים שפירשם זו נבבאת המצב.

המצרים, מפני שהחורבן הגדול איננו בזמן הזה, והיא גם בעצמה אותנו בכוננת הצפונה בה, על עזרת ה' לעמו תמיד בנה ונענה לקריאתם.
 סוף דבר: אין כל אותיות מיוחדות בתורה המציינות כל אות ואת סוד סמיר צפון בה, אלא שלא כל אדם יודע לחזור לעומק כוונות התורה, וגם תיאור מסעי בני ישראל במדבר נקבע מתורה כוונת החילה, לחזרת לקח הגון לבני ישראל השי"ת הוא דיין אמת, ונכון הוא תמיד משפטו, עונות ישראל נרמו לחורבן מקדשם, ולאבדן חירותם המדינית, אלא שיתקבצו במסתרים כוכה נפשו על צער ישראל בניו, וקול יוצא מצדו ונשמע מסוף העולם ועד סופו: "אוי לו לאב שהגלה את בני ישראל מקדשם". אולם קול צער זה יהפך לקול שמחה בשיבתי ישראל אל אלהיו באמת ובלב תמים, ותהרהט על כל מצותו שצוה בהם יסורים לשי"ת, או אז ישמע מראש הרים קול ה' בבוש מבשר ואומר, ישראל, הגיע זמן נאולתכם, וכשם שהשתחפתו ואשוכה אליכם".

שנאמר, "ואם לא תשמעוהו, במסתרים תבכה נפשי" וכו' (פתיחתא איכה). שיחה זו בין ה' ומטטרון קשה לנו מאוד להבינה. האחרון מתחנן לפני ה' שלא יבכה, וה' משיבו, "אם אין אתה מניח אותי לבכות" אכנס במקום סתר ואבכה שם. האם מפורד השי"ת מקטעותיו של מטטרון, ומוכרח להסתר ממנו בכביד?
 והנה חז"ל מוסרים לנו כאן ציור נפלא ועמוק התוכן, על צער ה' הנורא בשעת חורבן המקדש וגלות ישראל עמו מארצו. כשמתא הסכל נמלאה על גדולתה והמקדש צריך היה להיחרב, היה צער ה' גדול כל כך, שמנכבט גבת להישבע שלא יוקם אליו עד עת הקץ. כי אלמלא זה לא היה יכול להחריבו, אנולם לאחר כך בכה, משום שהשתתף בצרת ישראל שאבדו את מרכוז הרוחני והמדיני. אולם מטטרון שראה סתירה למעשי ה', לא הכין את הדבר לאשורו, ובנין כך בא כמענה "רבש"ע. אני אבכה ואתה לא תבכה". כלומר, ממה נפשך אם סוכל אתה כל כך מחורבן המקדש, הלא בידך היה למנוע אותו, ואם רצית בכך, הבכיה למה היא באה? לי נאה לבכות שאני רואה לפני חורבן איום ואיני יודע פירושו. והשי"ת ענהו: "אכנס למקום שאין לך רשות ליכנס ואבכה". דרכי נסתרים ממך, לפי ראות עיניך אמנם הצדק אתך, אבל ישנם מצבים ומסיבות בהנהגת הכריאה, שאין כל יצור עלול להכניס כשום אופן, כי רק לפני נגלו, "כל זל תעלמות והמון נסתרות שמבראשית", ובמכוסה ממך אל תחקור". ולפיכך, במסתרים תבכה נפשי" היכל מיוחד יש בשמים ו"מסתרים שמו" ושם אבכה ושם גם אמתיר סוד החורבן. אנכי בכיה זו של השי"ת נמשכת והולכת עדיין, כמאמרם: "על כל משמר ומשמר הקב"ה יושב ושואג כארי ואומר, אוי להם לבנים אשר בעוונותיהם החרכתי את ביתי ושרפתי היכלי, והגליתים לבין אומות העולם" (ברכות, ג').

לפי ביאורנו לעיל, נבין את התחומא שהבאנו בראש סאמרנו: "משל למלך שהיה בנו חולה וכו'". אהבת השי"ת לישראל היא טמש כאהבת אב לבניו, והוא משתתף בשמחתם

נעו מעגלותיה לא תדע

פרשת מסעי פותחת בתיאור מפורט אודות דרכם של בני ישראל מאז היציאה ממצרים: "ויסעו ויחננו... ויסעו ויחננו", עוד ועוד - ארבעים ושנים מסעות. מהי משמעותה של אריכות הדברים הזו, מה ראתה התורה לספר לנו כל זאת?

דבר אחד שעולה מרוב המפרשים הוא ש"אלה מסעיהם למוצאיהם", איננו קו ישר שהולך במסלול ברור, ויש בכך נפקא-מינה לדורות: דרכו של אדם לעולם איננה חלקה וישרה, כשם שגם בדרכם של ישראל ברור שהיו כמה סיבובים בדרך; הם הולכים צפונה, ואחר כך פונים שוב מזרחה, דרומה ומערבה - המסלול מעוות את דרכיו ואת הליכותיו, הדרך איננה ברורה והכיוון איננו ידוע. לפי המפה בכלל לא ברור, למשל, איפה בני ישראל היו לאחר כיבוש ארץ סיחון ועוג. הרי כדי לכבוש את הבשן, שזה בימינו בוודאי בשטחה של סוריה, הם עלו צפונה - וכנראה שאחר כך חזרו את כל הדרך במקום להיכנס לארץ ישראל בלי שום צורך לחצות את הירדן. מי שיושב בבשן, יכול לעקוף ולבוא מהצד הצפוני של ארץ ישראל, במקום לעבור את הירדן, ובמקום זה הם חוזרים אחר כך את כל הדרך עד שמגיעים ליריחו; מדוע רווקא יריחו? בכל הדרך הזאת נראה שאין להם מסלול נורמלי.

כל המסעות שמופיעים בפרשה, כמו גם כל סיפורי התורה, מספרים את סיפור החיים הפנימי של כלל ישראל, וגם של כל פרט בישראל. מה שקורה בתורה נתפס בתור התבנית הבסיסית, הדפוס של כל מה שקורה לעם ישראל לדורותיו. בתוך הדפוס הזה כל הדברים נטבעים, ואנחנו חוזרים ועוברים בתוכו שוב ושוב: אמנם לא ממש בפרטי הדברים - אבל בוודאי שבכללותם, בהוויות שהם מייצגים.

גם היום אנחנו נמצאים במדבר. אך לא במדבר סיני, אלא ב"מדבר העמים", כפי שקורא לו יחזקאל (כ, לה) - בגלות. אנחנו נמצאים במדבר העמים בנדידה לא של ארבעים שנה, אלא של אלפיים שנה, ואולי אף יותר, וארכו של כל אחד מן המסעות האלה מוכפל פי כמה וכמה. אז יכול להיות שאנו עומדים באיזו תחנה, שאנחנו יושבים בקדש, למשל, עליה נאמר: "ותשבו בקדש ימים רבים" (דברים א, מז), וכנגד הימים הרבים של קדש אנחנו יושבים באיזה מקום שלוש מאות שנה, ארבע מאות שנה, או שש מאות שנה. החיים היהודיים שוהים ומתרכזים באיזשהו מקום לזמן מסוים, ואחר כך שוב מתחילים לרוץ ולהתרוצץ ממקום למקום.

לכל המסעות הללו, כמו גם לשאר נקודות הציון שבתורה, יש דבר אחד במשותף - כל אחד מהם הוא נקודה של מעבר, של עצירה ושל שינוי. אלא שהמרחקים והזמנים ביניהם אינם קבועים. במשך ארבעים שנות ההליכה במדבר עברו ישראל ארבעים ושנים מסעות, אך כל מסע איננו באורך שנה, פחות או יותר; לעתים עברה שנה בין נקודה לנקודה, ולעתים רק חצי יום. כך שכאשר אנחנו עוברים בתוך העולם הגדול ובתוך המסעות, איננו יודעים באיזו תחנה אנחנו, ועוד יותר מזה: איננו יודעים כמה זמן ייקח עד התחנה הבאה.

אנחנו נמצאים בתוך ספר, אבל איננו יודעים באיזה ספר; האם אחריו עשיו בספר הדברים, או בספר ויקרא? אנחנו עוברים מתחנה לתחנה, האם אנחנו בתי ים הזו, או בתחנה האחרונה אנחנו נגיעאים בארץ ונשייב או בירוקה לפעמים עונות שנים, או הרבה שנים.

עד שאנחנו מגיעים שוב להשגה איפה אנחנו נמצאים בתוך הסיפור, ולפעמים לעולם לא נדע את מקומנו.

זה העניין של "נעו מעגלותיה לא תדע" (משלי ה, ו). יש מעגל, או דרך, שהוא לדורות, וזהו המעגל של המסע מגלות לגאולה. זהו קו שאיננו יודעים את מהלכו, את מספר צעדים שבו; לא את המרחק בין תחנה לתחנה, ולא את זמן השהות בכל תחנה. לפעמים נדמה כאילו אנו עכשיו הולכים לכיוון ארץ ישראל, ואז מתברר שלמרות שאנו באמת עומדים קרוב מאד, עדיין יש עוד הרבה תחנות.

גם אדם פרטי בסופו של דבר עובר את המסעות האלה והולך בדרך הזאת. "אלה מסעיהם למוצאיהם" - של כל בני האדם, אלא שאנחנו לא יודעים איך קוראים לתחנות. "ויסעו מהר שפר ויחננו בחרדה" - מתי אדם עובר מהתחנה הזו לתחנה הזו? אלה שתי תחנות עם שמות שיותר קל לראות את משמעותם - מתי אני נמצא בתחנה של הר שפר ומתי אני נמצא בתחנה של חרדה? מתי אני נמצא בתחנה של מטה ומתי אני נמצא בתחנה של מעלה? מתי אני נמצא על ההר ומתי לא? זהו "נעו מעגלותיה לא תדע".

השם הקרוש עליו בנויה תפילת "אנא בכוח" הוא השם בן מ"ב האותיות, כמספר מסעות בני ישראל במדבר. השם הזה קשור למעבר ממצויאות אחת למציאות אחרת, ולכן אומרים את "אנא בכוח" בזמנים השייכים לכך, כגון בספירת העומר, שהיא זמן בו אנו עוברים תהליך של השתנות, של מעבר מגלות לגאולה ולמתן תורה, או בתפילת ליל שבת, בזמן המעבר בין מציאות של חול למציאות של שבת. השם הזה הוא השם של "אלה מסעיהם למוצאיהם", השם שמרמז על המהלכים הפנימיים של העולמות.

ויגיעם במדבר

רש"י בתחילת הפרשה (במדבר לג, א) מספר סיפור: האב לוקח את הבן, הבן חולה, ומפני שהוא חולה הוא לא רואה שום דבר, הוא מטושטש ולא יודע מה קורה איתו. אחר כך, כשהאב מחזיר אותו והם עוברים את כל התחנות, הוא אומר לו: 'אתה יודע? פה הייתה תחנה. אתה אמנם לא זוכר, אבל גם פה הייתה תחנה. פה היה קשה, פה הייתה תחנה טובה, פה היה טוב' - וזה "אלה מסעיהם למוצאיהם".

גם אנחנו כעת, רק מרגישים שאנחנו נעים, מטוטללים, ולא יודעים מהי המשמעות של כל זה. נאילו לעתיד לבוא, אחרי שהקב"ה יביא אותנו אל הגאולה, הוא גם יספר לנו על כל התחנות בדרך. הוא יספר לנו איפה הייתה התחנה הזאת, איפה הייתה התחנה הזאת; באיזו תחנה רק עמדנו, איזו תחנה הייתה תחנה קשה, ואיזו תחנה הייתה קלה. מה היו התחנות החשובות, ומה היו המסעות החשובים, איפה היה סיבוב כזה ואיפה היה סיבוב אחר.

חלק מהקושי של ניסיון המדבר, שהוא גם ניסיון ישראל התמידני, הכללי והפרטי, הוא שאם הייתי מבין את הצעדים שלי, הייתי יודע שאני עומד כך וכך נקודות מהנקודה האחרונה, והייתי יודע מהו הפתרון - הכל היה יותר פשוט. הקושי הגדול הוא שנדמה לי שאני הולך צפונה ופתאום אני מתחיל לנוע דרומה; אני חושב שאני עולה בהר, ופתאום אני מתחיל לרדת אותו. מבעיה הזו נוצרת התמצית של כל תפיסת הגורל היהודי. אם הייתי יודע שהמהלך הזה מוביל לתהליך שהוא והייתי יודע שאני הולך ונתקרב, הכל היה נראה אחרת. אבל מכיוון שאני לא יודע, אז אני צריך רק לזכור ש"אלה מסעיהם למוצאיהם" - בכלל ישראל ובפרטנו. אנחנו חוזרים כל פעם על אותם המסעות, עונות, נוספים; חלק מאיתנו נכלעים באותה הולך

תחנה שבה אדם עשוי לקבל תורה, ויש תחנה שהוא עלול להיבלע בארץ; ולפעמים התחנות מתחלפות ביניהן, ואם הייתי יודע בדיוק מה התחנות, הייתי יכול להיזהר. רק כשנגיע לתחנה האחרונה, נוכל להגיד: 'הנה, זהו, היינו צריכים להגיע לנקודה הזו'.

אחרי כל הדברים, זה הסיפור שלנו, שאותו נדע לקרוא ולהבין רק בעת קץ, רק כשנגיע לתחנה האחרונה. אז נקבל את המשמעות של המפה שעל פיה הלכנו, ובעזרתה נוכל להסביר את ההיסטוריה, ואת המאורעות שעברו עלינו.

הדרך ממצרים עד ל"ארץ טובה ורחבה" היא ארוכה וקשה, דרך העוברת ב"מדבר העמים". רק בסופה מגיעים לנקודה בה ניתן להבין גם את ה"מוצא" וגם את ה"מסע". רק אז נקבל את המשמעות, ואת התוכן, של כל מה שהיה קודם לכן.